

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

«Veliko pratiko» je uredil A. Debeljak. Nedvomno je ureditev take knjige nekaj nadvse težavnega. Urednik mora dobro poznati potrebe in zanimanje čitateljev, ako naj knjiga zares služi njih pouku in zabavi. Taka pratika ni samo ohlapna zbirka, ki nudi seznam svetnikov, nekaj životopisov, nekaj politike (ki jo danes itak vsakdo pozna), par podobic in malo medlega leposlovja, idealna naloga pratike je — ljudska čitanka.

Debeljak je v principu obdržal dosedanjo našo koledarsko tradicijo, ki pa jo je spretno osvežil z raznimi sodobnejšimi članki (kot so posebno Nardinove črtice), kakršnih doslej nismo bili vajeni v naših koledarjih. Urednikovo prizadevanje pa bo moralo biti, da bo zunanja pestrost v resničnem skladu z notranjo tehtnostjo. Nekaj dobrega in izbranega leposlovja bi tudi taki knjigi ne škodovalo. —

Temelji so postavljeni in zdaj bo treba graditi dalje. Družba sama se nedvomno zaveda, kako težko in odgovorno nalogo si je nadela. A vendar: kakšna bo zgradba, ne zavisi zdaj več toliko od družbe, tudi ne od kakršnihkoli političnih konstelacij, ki jih naše do bolesi ljubosumno strankarstvo izigrava, to zavisi predvsem od slovenskih pisateljev. Tem je treba reči: evo vam torišča, kjer lahko svojemu narodu govorite neposredno in odkrito, brez hinavstva in licemerstva, s svobodnim srcem in svobodno vestjo! *Fran Albrecht.*

S R B S K O - H R V A T S K A D E L A

Ranko Mladenović: Dramske gatke II. Daća. Izdanje S. B. Cvijanovića. Beograd 1926. Strani 32.

Umrlemu na čast so prirejali stari Slovani bojne igre na grobu in slovesne pojedine, ki so se imenovala strava. Časi in usode so te slovanske običaje v marsičem preobličili; bojne igre so izginile, pojedine pa so ostale. Mladenović je v «Daći» očrtal pogrebno pojedino pri Srbih, ki so v dobi despotstva pod silo turškega navala duševno in gmotno propadali.

Ob solnčnem zatonu težkega poletnega dne se vrši po pogrebu na domu umrlega «sebra» (neplemenitnika) «grozna i surova daća». «Posle se pilo, pilo, pilo... To je bila uteha onih, koji još dišu, koji su ostali, da još čekaju na smrt.» Kdo naj odkrije ikono na zidu, zagrnjeno radi smrti v hiši? Pogovor se suče o pokojniku in vražarskih mrtvaških obredih. Soseđa očita brezbožnemu sosedu pijanost. On: «Imam i zašto da sam pijan; voleo sam ga kao brata.» Ne pijani menih ne drugi ne morejo odkriti ikone, vsi so preveč grešni. — Grobar odide na ulico in povabi na pojedino pijanega hajduka, ki se je v gostilni do srajce slekel in jaše nato v sprevedu pijanih otrok nag po ulici na govedu. «Stare se žene gadile, a mlade su krišom gledale požudno golog čoveka i drhtale i od strasti i od štida.» — Pijanega meniha, ki je na pojedini zaspal, polože na posteljo, kjer je bil pokojnik izdahnul. «Mnogo je pio za pokoj duše. Neka je Bogu hvala...» Nagi hajduk prijaše na govedu. Vse se zdrzne, on skoči na tla, si nadene srajco, ki so jo prinesli za njim, sede tak na menihovo mesto in mahoma «svi osete, da je o n jedini još uvek slobodan, snažan, moćan i svet, i ako nečovečan i smešan. Svi duboko osete da je o n došao da ih od nečega spase, o n još jedini!» Sosed se tudi sam ponudi v hajduke. Sprejmó ga, če bo jačji od smrti, večji od mržnje in sirovejši od življenja. Hajduk odkrije ikono, vsem odleže in smejo se raziti.

Ta mrtvaška orgija je napol pripovedovanje, napol razgovor v treh slikah, polna odvratnih, gnusnih podrobnosti (muhe, donavski komarji, smrad po vinu, pijana deca, vročina, zadržnost, skozi razpoke v stropu na mizo padajoče

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

miši, sirovi pogovori, smrdeče kosti). Na dvajsetih straneh besedila stoji skoro štiridesetkrat beseda «pijan». A čeprav se vsa ta družba vede napol blazno, se človek ne more ubraniti vtisa, da je «daća» naslikana po resnici in da je res moralo biti tako tisto življenje, ki je porajalo uskoke in hajduke.

Slovani so menda precej dovzetni za skrajnosti. Pred leti so listi poročali, da je ruski naturalizem in verizem korenitejši od zapadnega in se ne pomišlja postaviti na oder osebo, opravljajočo telesno potrebo. Mladenović ne zaostaja preveč za tem ruskim okusom. Opravičuje ga nekoliko divja resnoba njegovega dela, ki ga človek bere, kakor bi v kakem pragozdu prisostvoval divjaškimi prizorom prirodnih ljudstev. Zanimiv poskus — toda ali se obnese?

A. Budal.

Ivan S. Šajković: Novi prorok. Stihovi. Helsingfors. 1926. 64 str.

Skoro polovico knjige zavzema obširen uvod «O novom proroku», ki ga je napisal V. de Tillo. V tem uvodu pripoveduje zgovorni tolmač o mistiki, o apokaliptični dobi sedanjosti, o krščanstvu, o veliki tajni križa, o edini rešilni poti iz kaosa dvajsetega veka, o veličini Šajkovićeve pesnitve, o novodobnem herojstvu «Novoga proroka», o novem življenju itd. — skratka že ta uvod ti nadomesti toli poveličano pesnitev, ki je prav za prav verzificirana modrost, zelo zgovorna in patetična, toda nepesniška in abstraktna. Takih božanstvenih pesnitev je v prvih letih po vojni kar deževalo v vseh literaturah. Zbujale so vsaj pozornost, dasi več tudi te ne zaslužijo, ker so po večini vsa ta «videnja» zgolj metrična didaktika, ki naj rešuje izgubljene duše. Značilna za tako pesmovanje so premnoga retorična vprašanja, ki so najjasnejši dokaz nepristnosti lirike te vrste. Tudi je večina verzov abstraktnih, razumsko narejenih, skrajno medlih. Pridigar se ne razlikuje dosti od takega «proroka». Ne vem, čemu sploh verzificirati različne teorije in izkustva srednjeveških in novodobnih mistikov. Kako prisiljen, kako lažniv je tak verz!

Drugi del zbirke nosi naslov: «U osvitku». Te pesmi samo potrjujejo sodbo, ki sem jo izrekel o pesniku. Mestoma se mi zazdi, da čitam prvence nadebudnega mladeniča, kakor: «O, sestro zvezdo, što radosno sjajiš, / i mesto svoje vasijsko znaš, / molim te, sestro, odgovor da daš / i malom bratu tajne, da ne tajiš!» itd.

Morda je pisec te zbirke odličen pristaš kake teozofske ali slične družbe in mu je pričujoča knjiga uspešna legitimacija za njegovo tozadevno delovanje.

Miran Jarc.

Stanislav Vinaver: Čuvari sveta. Izdanje C. B. Cvijanovića. Beograd. 1926.

Vinaver je med najmlajšimi znan pisatelj, ki se je že uveljavil s svojimi knjigami, kakor «Varoš zlih volšebnika» (stihi), z zbirko esejev «Gromobran Svemira», «Nemačka u vrenju» itd.

Toda njegova najnovejša knjiga «Čuvari sveta» ne zadovoljuje. So to utrinki brez naslovov, nekake beležke mrkih trenutij iz borbe za spoznanje in razsvetljenje, uporni kriki trpljenja. Toda preveč jasno opaziš, da je tej poeziji kumoval razum in da je bila emocija šele sekundarno gibalo.

Sploh se vobče v slabejših potencah sodobnih pisateljev opaža močna težnja, vsiliti v umetnost umničenja, kar je dokaz šibkosti tvorne sile. Umetnost je vendar popolno nasprotje analizi, razklanosti, abstrakciji. Tam, kjer je Vinaver izrazil doživetje, ki ga je prevzelo ob resničnem dotiku z življenjem, se mu je posrečila res pesem. Toda vse bogatejši so stih, ki spominjajo na paradokse, kakor: